

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شیعه‌شناسان غربی

و اصول اعتقادات شیعه دوازده امامی

مریم صانع‌پور

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، ۱۳۹۳

سرشناسه: صانع پور، مریم، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور: شیعه‌شناسان غربی و اصول اعتقادات شیعه دوازده‌امامی / مریم صانع‌پور.
مشخصات نشر: تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: ۴۴۱ ص.
شابک: 978-964-426-681-2
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه.
یادداشت: نمایه.
موضوع: شیعه‌شناسی -- اروپا
موضوع: شیعه‌شناسی -- ایالات متحده
موضوع: اسلام و غرب
موضوع: شیعه امامیه -- عقاید
شناسه افزوده: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ش۹/ص۲۴/ BP۲۳۹
رده بندی دیویی: ۳۹۷/۵۳
شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۰۶۳۷۲

شیعه‌شناسان غربی و اصول اعتقادات شیعه دوازده امامی

مolf: دکتر مریم صانع‌پور
ناشر: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مدیر نشر: ناصر زعفرانچی
ناظر چاپ: مجید اسماعیلی‌زارع
نسخه‌پرداز: فرزانه صادقیان
آماده سازی: عرفان بهار دوست
حروف‌نگار و صفحه‌آرا: زینب جهان‌بان
طراح روی جلد: اعظم صادقیان
اجرای جلد: عطا... کاویانی
چاپ اول: ۱۳۹۳
تیراژ: ۵۰۰ نسخه
چاپ و صحافی: پردیس دانش
ردیف انتشار: ۹۲-۲۱

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

ISBN 978-964-426-681-2

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۴۲۶-۶۸۱-۲

نشانی: تهران، صندوق پستی: ۱۴۱۵۵-۶۴۱۹، تلفن: ۳-۸۸۰۴۶۸۹۱، فاکس: ۸۸۰۳۶۳۱۷

فهرست مطالب

مقدمه	۱
بخش اول: نگاهی اجمالی به شیعه‌شناسی در غرب	۷
فصل اول: تاریخچه اسلام‌شناسی در غرب	۹
فصل دوم: تاریخچه شیعه‌شناسی در غرب	۱۰
بخش دوم: مبانی کلامی شیعه دوازده امامی	۱۹
فصل اول: عقلانیت مهم‌ترین شاخصه تفکر شیعه امامیه	۲۱
فصل دوم: کلام برهانی - فلسفی شیعه امامیه	۵۰
فصل سوم: اصل عقل بنیان عدل در شیعه دوازده امامی	۷۲
عدالت اجتماعی در آموزه‌های شیعه امامیه	۸۱
فصل چهارم: امامت	۹۱
علم امام	۱۰۸
عصمت	۱۱۲
ب) دلایل نقلی	۱۱۳
غیبت امام دوازدهم	۱۱۵
غلو در مورد امامان	۱۲۳
بخش سوم: بررسی و تحلیل نظریات شیعه‌شناسان غربی در مورد عقلانیت، عدل و امامت شیعه دوازده امامی	۱۴۵
فصل اول: ویلفرد مادلونگ	۱۴۷
خلافت	۱۴۷
امامت	۱۵۹
عقلانیت	۱۶۲
فصل دوم: مایر بارآشر	۱۶۵
امامت و غلو	۱۶۵
فصل سوم: اتان کلبرگ	۱۸۱
امامت	۱۸۱

۱۸۷	فصل چهارم: زاینه اشمیتکه
۱۸۷	عقلانیت
۱۹۲	فصل پنجم: رونالد پی. بوکلی
۱۹۲	امامت
۱۹۹	فصل ششم: هاینس هالم
۱۹۹	امامت
۲۰۳	فصل هفتم: جوئل ل. کرامر
۲۰۳	عقلانیت
۲۱۳	فصل هشتم: پل لوفت و کولین ترنر
۲۱۹	فصل نهم: جونا ویتروز
۲۱۹	امامت
۲۳۹	فصل دهم: ویلیام مونگمری وات
۲۳۹	امامت در تحلیلی تاریخ‌گرایانه
۲۴۷	فصل یازدهم: هانری کربن
۲۴۸	امامت
۲۴۹	عقلانیت
۲۵۹	بخش چهارم: نقد نظریه‌های شیعه‌شناسان غربی در یک روند اجمالی
۲۶۱	فصل اول: شرق‌شناسی، تهدیدها و فرصت‌ها
۲۶۶	فصل دوم: دیدگاه سوژه محور
۲۷۴	فصل سوم: دیدگاه پدیدارشناسانه
۲۸۳	بخش پنجم: نقد رویکردهای کلامی شیعه‌شناسان غربی
۲۸۵	مقدمه
۲۸۶	نظریهٔ مادلونگ
۲۸۸	نظریهٔ بارآشر
۲۹۳	نظریهٔ اتان کلبرگ
۲۹۴	نظریهٔ زاینه اشمیتکه
۲۹۵	نظریهٔ رونالد پی بوکلی
۳۰۱	نظریهٔ هاینس هالم

۳۰۲ نظریهٔ جوئل ل. کرامر
۳۰۶ نظریهٔ پل لوفت و کولین ترنر
۳۱۳ نظریهٔ ویتترز
۳۱۷ نظریهٔ مونتگمری وات
۳۲۲ نظریهٔ هانری کربن
۳۲۸ نظریهٔ پدیدارشناسی تاریخ میرچا الیاده
۳۴۷ بخش ششم: نتیجه‌گیری و پیشنهاد
۴۱۱ فهرست منابع
۴۱۹ فهرست اصطلاحات
۴۲۳ فهرست اسامی

مقدمه

مسئله شیعه‌شناسی امروزه یکی از جدی‌ترین مباحث دین‌شناسان غربی است که نگارنده فقط به بررسی جایگاه اصول اعتقادات شیعه دوازده امامی در آثار شیعه‌شناسان غربی می‌پردازد.

نکاتی چند در اینجا شایسته ذکر است:

۱. موضوع تحقیق در این اثر، شاخص‌ترین اصول شیعه دوازده امامی یعنی عدل و امامت است.

۲. منظور از عدل، عدالت خداوند و به تبع آن عدالت فردی و اجتماعی است.

۳. امامت تحقق عینی عدل و عدالت اجتماعی است

۴. با توجه به نظریه حسن و قبح عقلی، به‌عنوان مبنای عدالت و امامت می‌توان

ادعا کرد این دو اصل اعتقادی تحقق و تعیین عقل محوری شیعه امامیه است.

۵. پیروان راستین دوازده امام معتقدند عقل محوری و اصالت اندیشه، تفکر و تدبیر،

به‌عنوان مبنای عبودیت نه تنها در نگاه به قرآن، احادیث و سیره پیامبران و

امامان مطرح است بلکه در روابط میان فردی و اجتماعی و صورت بخشی کلیه

امور فردی و اجتماعی نیز اصالت دارد.

۶. انتظار ظهور امام دوازدهم در نظریه شیعه دوازده امامی، بیانگر حضور امام در

شرایط متغیر و کمال‌یاب جوامع انسانی است که نشانه توسعه‌یاب و پویا بودن

آموزه‌های شیعی به تناسب آخرالزمانی بودنش می‌باشد و این امر با جزمیت و

رکود در تعارض است.

۲ شیعه‌شناسان غربی و اصول اعتقادات شیعه دوازده امامی

۷. جهت تبیین موضوع تحقیق در این کتاب، تفکیک دو قرائت متضاد و متعارض

از شیعه دوازده امامی ضروری می‌نماید:

الف) شیعه عقل محور، پویا، انتقادپذیر، عدالت محور و ظلم‌ستیز که امامان را تحقق عینی توحید و نفی شرک، عدالت‌طلبی و فرجام‌گرایی انبیاء تلقی می‌کند و ایشان را وارثان پیامبران خصوصاً خاتم آنان حضرت محمد(ص)، و تشیع را تحقق بخش مبانی نظری و عملی پیامبران و امامان می‌داند که گفتمان مزبور عامل وحدت مسلمانان با اهل کتاب و نیز وحدت فرق و مذاهب مختلف اسلامی با یکدیگر است. ب) شیعه عقل‌گریز، راکد، انتقاد‌گریز و خرافی که تشیع را منحصر به رعایت برخی شعائر ظاهری می‌داند که به علت خالی بودن از محتوای نظری و عملی امامان، منشاء اختلاف و تفرقه حتی میان گرایش‌های مختلف اسلامی می‌شود و ناقض جریان وحدت‌بخش نبوت از آدم تا خاتم است.

روشن است که گفتمان (ب) از محدوده اصول موضوعه پژوهش حاضر خارج است. و در اینجا مسئله تحقیق که آراء شیعه‌شناسان غربی است در یک تقسیم‌بندی تبیین می‌گردد.

اول) دامنه تحقیقات متأخر غربیان در مورد شیعه بسیار وسیع است و از این‌رو جهت آشنایی با پس‌زمینه‌های شیعه‌شناسی غرب لازم است ابتدا آثار اسلام‌شناسان به صورتی اجمالی مطالعه شود و سپس دایره تحقیق به تناسب کلید واژه‌های پژوهش حاضر محدود و محدودتر شود.

دوم) پژوهش حاضر در صدد آنست که با تحلیل و بررسی آراء برون دینی شیعه‌شناسان غربی وجوه مثبت و منفی نظریات آنان را به منظور بهره‌مندی از وجوه

مثبت و احتراز از وجوه منفی در جهت تقویت و روزآمدسازی تعالیم شیعی در معرض افکار صاحب‌نظران قرار دهد.

سوم) با توجه به ارتباط تنگاتنگ فرهنگ‌های مختلف در عصر شبکه‌ای شدن رسانه‌ها، تعامل منطقی با صاحبان اندیشه از ضروری‌ترین امور است تا بدانیم چگونه درباره‌مان می‌اندیشند و بتوانیم با رویکردی تحلیلی از چگونگی برداشت‌های غریبان درباره آموزه‌های کلامیمان مطلع شویم تا به این وسیله در جهت بسترسازی ارتباطات مناسب فرهنگی گام برداریم.

چهارم) متفکر شیعه فقط در صورت مواجهه با پرسشگری برون‌دینی مستشرقان، قادر می‌شود تا موضوعات جدیدی را در آموزه‌های اعتقادیستجو کند و در نتیجه موجب بهره‌گیری روز آمد از تعالیم فرا زمانی و فرا مکانی قرآن و عترت پیامبر شود تا به این ترتیب منابع دست‌نخورده تشیع به تناسب نیازها و سؤالات دوران کنونی کشف و استخراج گردند.

اثری که در پیش رو دارید از پنج بخش تشکیل شده است:

بخش اول) موضوع شیعه‌شناسی در غرب را اجمالاً مورد بررسی قرار می‌دهد به ترتیب که فصل اول نگاهی تاریخی به اسلام‌شناسی در غرب دارد و در فصل دوم تاریخچه شیعه‌شناسی غربی‌ها مختصراً بیان می‌گردد.

بخش دوم) به مبانی کلامی شیعه دوازده امامی می‌پردازد، فصل اول عقلانیت را به‌عنوان مهم‌ترین شاخصه تفکر شیعه دوازده امامی معرفی می‌نماید و در اثبات ادعای مزبور جریان‌های عقلانی - فلسفی شیعی مورد بررسی قرار می‌گیرد در

۴ شیعه‌شناسان غربی و اصول اعتقادات شیعه دوازده امامی

فصل دوم کلام برهانی - فلسفی شیعه امامیه تعریف و تبیین می‌شود و عدل و امامت به‌عنوان شاخصه‌های کلامی مزبور مورد مذاقه واقع می‌شود.

بخش سوم) نظریه‌های شیعه‌شناسانه غربی در مورد اصول عقلائی اعتقادات دوازده امامی‌ها یعنی عدل و امامت تبیین و تحلیل می‌شود. در **فصل اول** نظریه ویلفرد مادلونگ آلمانی بررسی می‌گردد. **فصل دوم** به آراء مایر بارآشر دانش‌آموخته دانشگاه اورشلیم اختصاص دارد. در **فصل سوم** دیدگاه اتان کلبرگ آلمانی بررسی می‌شود، **فصل چهارم** نظریه شیعه‌شناسانه خانم زابینه اشمیتکه استاد دانشگاه برلین را مورد تحلیل قرار می‌دهد. **فصل پنجم** نظریات رونالد پی. بوکلی استاد دانشگاه منچستر را واکاوی می‌نماید. **فصل ششم** دیدگاه‌های هاینس هالم آلمانی را مورد کنگاش قرار می‌دهد و نیز در **فصل هفتم** شیعه‌شناسی جوئل ل. کرامر استاد دانشگاه شیکاگو بررسی می‌شود. **فصل هشتم** به آراء پل لوفت آلمانی و کولین ترنر انگلیسی می‌پردازد و نیز در **فصل نهم** نظریات شیعه‌شناسانه جونا وینترز مورد کاوش قرار می‌گیرد. **فصل دهم** آراء مونتگمری وات استاد دانشگاه ادینبورو را تبیین و تحلیل می‌کند و سرانجام **فصل یازدهم** به نظریه‌های شیعه‌شناسانه هانری کربن فرانسوی می‌پردازد.

بخش چهارم) آراء شیعه‌شناسانی که در بخش سوم تبیین و تحلیل شده مورد نقادی قرار می‌گیرد که در **فصل اول** تهدیدها و فرصت‌های متأثر از شرق‌شناسی، اسلام‌شناسی و نهایتاً شیعه‌شناسی بررسی می‌شود و در **فصل دوم** رویکرد

مقدمه ۵

شیعه‌شناسان مذکور در مورد عقلانیت، عدالت و امامت شیعه دوازده امامی به تفصیل نقادی می‌شود.

بخش پنجم) بخش پایانی کتاب است که پس از نتیجه‌گیری پیشنهاداتی را به پژوهشگران و متکلمان شیعه تقدیم می‌نماید.

بخش اوّل:

نگاهی اجمالی به شیعه‌شناسی در غرب